

Kaj Öhrnberg

Suomalaisia orientalisteja

Willy Kyrklund – Mestari Ma

Svenska Normallyceumia käydessään Willy Kyrklund (synt. Helsingissä 21. lokakuuta 1921) luki kuvauksia taistelusta Thermopylain solassa, jossa eurooppalainen kulttuuri kampailli idän uhkaavaa barbariaa vastaan toistatuhatta vuotta ennen ajatustakaan mistään Euroopasta. Muutamaa vuotta myöhemmin hän sai omat Thermopylai-kokemukset taistellessaan saksalaisten aseveljien rinnalla länsimaista sivilisaatiota uhkaavia idän laumoja vastaan. Myös Kyrklundissa oli niin paljon toisinajattelijaa, että nämä kokemukset herättivät hänessä voimakkaan kiinnostuksen solan idänpuoleiseen maailmaan. Muutettuaan Ruotsiin sotien jälkeen Willy Kyrklund suoritti siellä fil. kand. tutkinnon aineyhdistelmänään arabian, venäjän ja kiinan kieli, ja täydensi myöhemmin opintojaan persialla ja sanskritillä. Näiden kiinnostusten ja henkilökohtaisten matkakokemusten hedelmänä syntynyt *Till Tabbas* (1959) kuuluu merkittävimpiin islamilaisen maailman subjektiivisiin tulkintoihin mitä millään kielellä on kirjoitettu.

Fredrik Eneberg – Minetten rakastettu

Kansalliset intressit veivät neljännesvuosisata Wallinin kuoleman jälkeen seuraavan suomalaisen arabistin Lähi-itään. Närpiössä 14. maaliskuuta 1841 syntynyt Karl Fredrik Eneberg opiskeli Helsingin yliopistossa itämaisia kieliä, mutta herätti huomiota myös lupaavana runoilijana ja fennomaanina. Eneberg jatkoi arabian opintojaan Pietarissa, Leipzigissä ja Kielissä. Hänen arabian pronomineja käsittelevä väitöskirjansa hyväksyttiin 1872. Itämaiden tutkimuksessa oli sumerin kielen ongelma noussut tuolloin keskeiseksi. Nuolenpäättämisen piirissä oli esitetty olettaus sumerin mahdollisesta sukulaisuudesta suomalais-ugrialaisten kielten kanssa. Eneberg taivuteltiin uuden tieteenalan, assyriologian, pioneeriksi, opintoihin, jotka veivät hänet Pariisiin ja Lontooseen. British Museumin retkikunta oli 1876 lähdössä Kaksoisvirranmaahan tutkimaan Niniven raunioita. Eneberg sai luvan osallistua retkikunnan kaivauksiin. Huhtikuussa 1876 Eneberg saapui Mosuliin, pohjois-Irakiin, yhdessä palvelijansa ja tulkkinsa,

venetsianjuutalaisen Marco Beyron kanssa. Vajaa viikko myöhemmin, 26. huhtikuuta Eneberg löytyi kuolleena vuoteestaan. Kuolinsyy jäi epäselväksi joskin aikalaiset epäilivät Marcon myrkyttäneen isäntänsä. Kihlatulleen Minette Munckille ja tämän perheelle osoitetut kirjeet sekä päiväkirjamerkinnät antavat kuitenkin kuvan syvästi masentuneesta ja elämänhalunsa menettäneestä koti-ikäväen kalvamasta runoilijasta, jonka väärä uravalinta – akateemisuus runouden sijasta – ja ennakko-odotusten romanttisen ”Idän-kuvan” murentuminen, olivat vieneet umpikujaan.

Ivar Lassy – Punikki ja ruiskaunokit

Ivar Lassy syntyi vuonna 1889 Venäjän omassa Orientissa eli Azerbaidžanin pääkaupungissa Bakussa, jossa hänen isänsä toimi Nobelin öljy-yhtiön palveluksessa merikapteenina. Lassy kävi koulunsa Helsingissä mutta vietti kaikki kesänsä Bakussa. Hän opiskeli Helsingin yliopistossa itämaisia kieliä Knut Tallqvistin, estetiikkaa Yrjö Hirnin ja filosofiaa Edvard Westermarckin johdolla. Väitöskirjaansa *The Muharram mysteries among the Azerbaijan Turks of Caucasia* Lassy puolusti keväällä 1916. Aineisto väitöskirjaan oli koottu Lassyn synnyinseuduilta, jonne hän teki useita antropologisia tutkimusmatkoja vuosien 1913 ja 1915 välisenä aikana. Vuoden 1918 tapahtumat veivät idealistisen vasemmistolaisen punaisten palvelukseen, josta seurauksena oli seitsemän kuukauden leirituomio Suomenlinnassa. Vapauduttuaan Lassy havaitsi olevansa *persona non grata* akateemisessa maailmassa ja siirtyi toimittamaan *Sosialistista Aikakauslehteä* vuosina 1919–1923. Viimeksi mainittuna vuonna Lassy siirtyi Neuvostoliittoon, jossa hän aluksi toimi Karjalan Autonomisen Neuvostotasavallan kansanvalistusasiain komissaarina. Myöhemmin hän siirtyi Moskovaan kääntäjäksi. Lassy vietti joka vuosi muutaman kuukauden Pamirin iranilaisten heimojen parissa valmistellen laajaa teosta heistä. Vuonna 1937 hänen tuotantonsa julistettiin vastavallankumoukselliseksi ja ilmeisesti vielä samana vuonna hänet – aikanaan valkoisten tuomitsema – likvidoitiin Stalinin puhdistuksissa.

Georg August Wallin – ‘Abd al-Wālī

Georg August Wallin, varsinaisen arabistiikkamme perustaja, sujuvasti ruotsia, venäjää, saksaa, ranskaa, englantia, latinaa, kreikkaa, arabiaa, persiaa ja turkkia taitava toisinajattelija ei osannut suomea. 1840-luvulla, jolloin akateemisten piirien mielenkiinto Suomessa romantiikan ja heräävän kansallishengen innoittamana oli lähes täysin suuntautunut Siperiaan, Wallin matkasi Arabian niemimaalla kamelinsa selässä beduiinileiristä toiseen romantikkojen ”jaloa villiä” etsien. Ahvenanmaalla 24.10.1811 syntynyt Wallin oli valmistautunut Lähi-idän matkoihinsa opiskelemalla arabiaa, persiaa ja turkkia Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa Helsingissä sekä Pietarin yliopistossa ja Venäjän ulkoministeriön alaisessa itämaisten kielten instituutissa. Hänen idänmatkansa kesti heinäkuusta 1843 kesäkuuhun 1850. Kairoa tukikohtana pitäen Wallin teki kolme aavikkomatkaa, joiden varassa lepää

hänen maineensa kielentutkijana ja tutkimusmatkailijana. Wallinin matkojen motiivit olivat kahtalaiset: tieteelliset ja puhtaasti henkilökohtaiset. Tieteellisiä olivat paneutuminen siihen asti täysin laiminlyötyyn arabian puhekieleen ja sen eri murteisiin sekä tutustuminen jo tuolloin huonossa huudossa olevien wahhabilaisten, aikansa fundamentalistien, oppeihin. Henkilökohtaisina motiiveina taas olivat hänen kamarioppineisuuden vierastuksensa ja halu päästä pois ”Euroopan ylellisyydestä, turhamaisuudesta ja ylenmäärin hienostuneesta sivistyksestä”. Emme myöskään saa unohtaa romantiikan ajan haavekuvaa islamilaisesta *Idästä* eräänlaisena eroottisen eskapismien luvattuna maana. Vaikka Wallin oli aikansa tunnustetuimpia Arabian-kävijöitä, niin hänen ennenaikainen kuolemansa ja varsinkin ruotsiksi kirjoitetut, kansainvälisen tutkijayhteisön kannalta kielimuurin taakse jääneet päiväkirjamerkintänsä häivyttivät hänet arabistiikan oppihistorian alaviitteeksi. Uutta ja edellistä mittavampaa matkaa suunnitellessaan Wallin kuoli Helsingissä 23.10.1852. Arabien keskuudessa ja Iranissa Wallin nauttii suurta arvostusta etenkin siksi, että hänen mielletään kääntyneen islamiin.

Peter Forsskäl – Forskolea tenacissima

Peter Forsskäl syntyi Helsingissä 11.1.1732, mutta hänen tiensä vei jo kahdeksanvuotiaana Ruotsiin. Upsalan yliopistossa hän seurasi arabian ohella myös Linnén luentoja. Syksyllä 1753 Forsskäl saamansa apurahan turvin matkasi Göttingeniin opiskellakseen arabiaa ja filosofiaa Johann David Michaelisin (1717–1791) johdolla. Väitöskirjassaan *Dubia de principiis philosophiae recentioris* (1756) hän kritisoi voimakkaasti Upsalassa suosiossa olevaa Christian von Wolffin (1679–1754) filosofiaa. Väitöskirjansa johdosta vapaa-ajattelijana pidetty itsepäinen ja riidanhakuinen Forsskäl ei kuitenkaan Upsalaan palattuaan sopeutunut akateemiseen maailmaan. Niinpä kun hänelle 1761 tarjoutui tilaisuus osallistua Tanskan kuninkaan Frederik V:n rahoittamaan retkikuntaan sen luonnontieteilijänä niin sanottuun Onnelliseen Arabiaan eli Jemeniin hän oitis tarttui tilaisuuteen. Retkikunnan tarkoitus oli perehtyä Vanhan Testamentin kasvimaailmaan, eläimiin ja luonnonolosuhteisiin sekä beduiinien elämänmuotoa tarkkailemalla oppia paremmin ymmärtämään muinaisten israelilaisten tapoja ja elinoloja. Retkikunnan merkittävimäksi arabistiksi osoittautunut Forsskäl sai viimeisen leposijan Yarim-nimisessä kylässä Jemenissä, jossa hän 11.7.1763 menehtyi malariaan. Linné kunnioitti yhtä ”apostoleistaan” nimeämällä erään nokkoskasvin (*Urticacea*) *Forskolea tenacissimaksi* kenties Forsskälän teräväkielisyyden ansiosta, sekä *qat*-pensaan (*Catha edulis* Forsk.), joka on nyttemmin tullut suomalaisille tutuksi kun mm. somalipakolaiset pureksivat sen lehtiä.